
UŽÍVÁNÍ MAJUSKULÍ V KREVNÍ KNIZE MĚSTEČKA BOJKOVIC (1630–1721)

JITKA FILIPOVÁ

THE USE OF MAJUSCULES IN THE BOOK OF TESTIMONIES OF BOJKOVICE 1630–1721

The paper deals with the issue of capitalization in the handwritten *Book of Testimonies of Bojkovice* (1630–1721). The author focuses on nouns and adjectives and the evaluation is based on lexical meaning. The results deepen the understanding of the tendencies of the writing of majuscules in manuscripts.

Keywords: Early Modern Czech language; Early Modern manuscripts; Early Modern orthography; capitalization; baroque period; Czech Book of Testimonies; Uherské Hradiště District

1 PROBLEMATIKA MAJUSKULÍ

Ačkoliv užívání majuskulí se vždy neřídilo ustálenými distribučními pravidly a až do 19. století patřilo spíše k méně regulovaným jevům, ukazuje se, že přinejmenším v rámci substantiv a adjektiv volbu majuskule či minuskule nejednou určoval význam slova, a lze tedy mluvit alespoň o částečném uplatnění sémantického principu. Reflexi tohoto jevu však v diachronní perspektivě bylo věnováno jen málo pozornosti: ta byla přednostně zaměřena na tisky, nikoliv na rukopisy. Náš příspěvek se tak věnuje psaní počátečních majuskulí (včetně slov psaných dohromady s předložkou) v rukopise *Krevní knihy městečka Bojkovic* s cílem prohloubit poznání o zápise velkých písmen v raně novověkých českých rukopisech, neboť systematické zkoumání majuskulí v rukopisné produkci bylo prováděno až na pramenech z 18. století, dřívejší doba tak popsána zatím není.

Metodologicky tento příspěvek navazuje na práce posledních let, a to jmenovitě na studii Aleny Andrlové Fidlerové, Roberta Dittmann a Veroniky Steffal Vladimírové (2010), s níž úzce souvisí studie A. Andrlové Fidlerové (2013). Obě představují v českém prostředí první pokus o „kvantifikaci užívání majuskulí podle jednotné metodiky v množině srovnatelných textů“ (Andrlová Fidlerová – Dittmann – Steffal Vladimírová 2010: 301). Využívají k tomu metodu vypracovanou kolektivem kolem německého lingvisty Rolfa Bergmanna (Bergmann et al. 1998), již uplatnili na stejný jev v německých textech a která je založena na třídění slov v rámci slovních druhů pomocí sémantických kategorií. Na tyto dva články dále navázala ve své bakalářské práci Martina Nývltová (2014). Výše jmenované příspěvky reflektují stav v českých biblických tiscích od 15. do 18. století. Na rukopisný materiál, jmenovitě na historiografické památky vzniklé od čtyřicátých let 18. století do třicátých let 19. století, se soustředil Dmitrij Timofejev ve svém článku (2016) a ve své disertační práci (2018).

Mimo proud uplatnění této metodiky se k užívání majuskulí vyjadřují také další lingvisté, editoři či literární vědci, jejichž přehled do roku 2010 podávají Andrlová Fidlerová – Dittmann – Steffal Vladimírová (2010); souhrn novější literatury pak Timofejev (2016, 2022). My zde shrneme pouze výsledky prací, jež uplatnily kvantitativní metodu navazující na Bergmannovu, neboť s jejich závěry budeme dále pracovat.

Andrlová Fidlerová – Dittmann – Steffal Vladimírová (2010) analyzovali všechny úplné české tištěné bible od prvtisků (nejstarší *Bible pražská*, 1488) po třetí vydání *Bible svatováclavské* (1778–1780), tedy 21 biblických tisků, v nichž sledovali užívání majuskulí u substantiv. Docházejí k závěru, že lze z hlediska užívání majuskulí rozlišit dvě tradice: 1) tradici Melantrichových biblí, v nichž dosahuje užívání majuskulí nejvyšších hodnot (58 % v pátém vydání), 2) tradici kralických a poté svatováclavských biblí, u nichž byly hodnoty nižší. Vývoj užívání velkých písmen tak odpovídá tomu německému jen částečně, neboť v německé produkci se kolem roku 1570 majuskule

objevují již v 70 % případů a dále rostou až na 90 %. Podle autorů lze soudit, že zřejmě kralická a svatováclavská tradice přispěly k tomu, že přestože tendence tištění substantiv s velkým písmenem byla v 16.–18. století vysoká, nevydal se český pravopis stejnou cestou jako ten německý.

Užívání majuskulí u adjektiv a číslovek ve stejném vzorku 21 biblických tisků reflektovala ve svém článku Andrlová Fidlerová (2013). Uvádí, že v raně novověké češtině je stejně jako v němčině tendence přenášet psaní majuskulí u vlastních jmen, názvů a objektů světské či náboženské úcty na jim příbuzná či nějak podobná slova. Dochází k závěrům, že ve zkoumaném období je stejně jako u substantiv i u adjektiv užívání velkého písmena poměrně často motivováno sémanticky, a to podle podobných pravidel jako u substantiv. V tomtéž pramenu podíl adjektiv tištěných s majuskulí nikdy nepřevyšuje podíl substantiv, u nichž je použito velké písmeno. Oproti zápisu majuskule u substantiv, kde mezi biblí Netolického a biblí Melantrichovou (čtvrté vydání) podíl velkých písmen vzrůstá, se u adjektiv mění minimálně, což si autorka vykládá menším počtem dokladů ve vzorku, tedy menší rozmanitostí a menší možností přenášet majuskule i na další členy. Nakonec si všímá, že v tradici melantrišských biblí je zvýšená tendence zapisovat majuskuli u číslovek (v nich je také nejvyšší podíl užívání majuskulí u substantiv). Tento jev si autorka vysvětluje jako tendenci vázanou ani ne tak na jednotlivé lexémy, ale spíš na text jako celek, tedy jako snahu o vyznačování důležitých slov, jimž by měl čtenář věnovat pozornost (Andrlová Fidlerová 2013: 168–171).

Na tyto dvě studie navázala ve své bakalářské práci Nývtová: věnovala se sedmi tiskům samostatně vydaných Nových zákonů, čímž pokryla celé období od počátku knihtisku do konce 16. století. Potvrzuje předchozí závěry o dvou tradicích. Oproti dřívějším studiím eviduje ve svém materiálu tisky, v nichž je větší podíl majuskulí u adjektiv než u substantiv – Dlabáčův Nový zákon (mezi 1476 a 1487), Optátův Nový zákon (1533) a první vydání Nového zákona Jana Blahoslava z roku 1564 (Nývtová 2014: 64). Zároveň u substan-

tiv vyvrací původní hypotézu, že pokud by se započítaly majuskule užité uvnitř předložkových celků, celkový stav by byl značně ovlivněn (Nývltová 2014: 67).

Stejnou metodiku, ovšem na rukopisnou produkci textů z období „dlouhého“ 18. století, aplikoval Timofejev (2016 a 2018). V článku z roku 2016 analyzoval čtyři historiografické rukopisy z přelomu 18. a 19. století od čtyř různých písařů. V rámci substantiv usuzuje, že pro dané období lze rozlišit dva odlišné přístupy k psaní majuskulí: 1) přístup založený na slovnědruhově příslušnosti (opis díla z roku 1792 pořázený neznámým písařem *Hrska popele z kostí plzeňských i jiných Čechů katolických na polích u vsi Lipan a Hřibu mezi Kouřimem a Českým Brodem v nově vyhrabána* a autograf Františka Jana Vaváka z roku 1807 *Knihy rozličných pamětí pro přátele i pro děti*) a 2) sémantický přístup (autograf Matěje Minydeho *Kronika poděbradská* z roku 1821 a opis souboru drobnějších děl Matěje Minydeho neznámým písařem *Příběhy Poděbrad*, 1835). Srovnání s výsledky Andrlové Fidlerové – Dittmanna – Steffal Vladimírové (2010) podle autora ukazuje, jaký byl rozdíl mezi písařským a tiskařským územ, neboť v biblických tiscích se sémantický princip u psaní majuskulí u substantiv užíval již od počátku 17. století, kdežto v rukopisech pokračovala tendence psaní velkých písmen u všech substantiv ještě v 19. století. U adjektiv lze podle autora pozorovat v rukopisné produkci uplatnění sémantického principu již v opise z roku 1792 a majuskule se pravidelně užívají v adjektivech odvozených od vlastních jmen, méně od titulů a sociálního postavení. Z celkových počtů Timofejev usuzuje, že „přestože se zde slovnědruhový princip neuplatňoval, nadužívání majuskulí u substantiv, kritizované dobovými gramatiky, mělo vliv na psaní adjektiv. Ústup psaní majuskulí u adjektiv probíhal důsledněji než u substantiv, však ale také byl pomalý“ (Timofejev 2016: 300).

Ve své disertační práci z roku 2018 Timofejev rozšířil svůj materiál o další historiografické zápisy z „dlouhého“ 18. století. Zjistil, že jak u substantiv, tak u adjektiv se v rukopisech uplatňuje spíše slovně-

druhový princip. Velké písmeno je užito u většiny substantiv a adjektiv od nich odvozených, majuskule se užívá též u dalších plnovýznamových slov. Užívání majuskule spíše na základě slovnědruhového než sémantického principu autor hodnotí jako typický rys písařského úzu 18. a počátku 19. století. Nejvyšší počty u raně novověkých biblí jsou nejnižšími počty u rukopisů zkoumaných Timofejevem. Výsledky této analýzy jsou tak v rozporu s doporučeními dobových jazykověreflexivních textů (Timofejev 2018).

2 REFLEXE V DOBOVÝCH GRAMATIKÁCH A DALŠÍCH JAZYKOVĚREFLEXIVNÍCH TEXTECH

Úvahy týkající se distribuce majusкул obsahují již raně novověké gramatiky. První česká gramatika, tzv. náměšťská mluvnice z roku 1533, jen stručně zmiňuje v oddíle o interpunkci, že po tečce se klade velké písmeno (Optát – Gzel – Philomathes 2019: 28), Optát a Gzel v *Isagogiconu* z roku 1535 dodávají, že se má majuskule psát podle vzoru Řeků, „Latiníků“ a Němců také u všech jmen „povýšenosti“, tedy u tzv. svatých jmen, u všech názvů zemí, národů, zámků aj. a „i mezi lidmi jména duchovní i světské povýšenosti, když se k nim v jejich povýšenosti postavený píše, jako papeži, kardináli, biskupu etc., králi, knížeti, hraběti“ (Optát – Gzel 1535: D4v–E1r).

K psaní majuskule pouze v souvislosti s tečkou se vyjadřují také Jan Blahoslav (1571), Matouš Benešovský (1577), Vavřinec Benedikt z Nudožer (1603). Jan Drachovius (1660) nadto uvádí, že majuskule se má klást také u vlastních jmen.

Obsáhleji se k otázce distribuce velkých písmen vyjadřuje až Matěj Štajer v *Žáčkoví* (1668). Na postesek žáčka nad tím, že neví, ve kterých slovech má psát velké písmeno, odpovídá mistr, že „[v]eliká litera nemá se psáti, leč na začátku nějaké nové řeči, anebo když jest jméno vlastní nějakého ducha, člověka neb místa, anebo když se má nějakým slovem něco obzvláštnějšího vyznamenati“ (Štajer 1668: 99–100).

Poslední gramatikou, jež nás vzhledem k časovému období zajímá, je *Brus* Jiřího Konstance (1667). Ten si je vědom, že užívání

majuskulí patří v ortografii k největším problémům: „V ortografii se skůro nejvíce zubů (brusu potřebujících) dělá kladením velikých neb malých liter, kde by neměly býti“ (Konstanc 1667: 278). Majuskuli doporučuje psát, když se začíná nějaké psaní, po „hrubým punktu“ a u vlastních jmen, dále u slov, jež označují nějaký úřad, „pro poctivost těmi jmény míněných osob [...], a když se cituje ňáká svatopísemská, neb od jiných slavných mužů pronešená přípovídka“ (Konstanc 1667: 279). Nakonec dodává, že „jistě nesluší, ano jaksi proti rozumu jest, tak dobře blechu jako Boha velkým B ctíti: tak veš jako velebnou svátost velkým V slaviti, rovně lejno a červíčka jako Leopolda císaře hrubým L i C psáti a toho tuto příčinu dávati, že rovně blecha, veš, lejno, červík jsou substantiva nomina, jako Bůh, velebná svátost a Leopold císař. Ať mlčím, že část positores nevědí, které by jméno bylo substantivum a které adjektivum“ (Konstanc 1667: 279–280).

3 MATERIÁL A METODA

3.1 MATERIÁL

Jako materiál jsme si zvolili rukopis *Krevní knihy městečka Bojkovic*, konkrétně jsme excerpovali oddíly „O čarodějnictví“ (fol. 1r–7v) a „O trestání cizoložníků a smilníků“ (fol. 31r–33v; 49v–59r), které pocházejí ze třicátých až sedmdesátých let 17. století.

Jde o jednu z takzvaných smolných, někdy také černých či krevních knih. Tyto knihy vznikaly jako sbírky precedentů. Jejich podstatou a pro lingvistiku největším přínosem je, že jejich hlavní části tvoří záznamy vyznání na mučidlech, jež mají v mnoha případech charakter přímé řeči, zprostředkovaný písařem, s jehož vlivem je třeba počítat (srov. Kamiš 1959: 89; Dittmann 2019: 394–395; Filipová 2020: 72).

Bojkovická krevní kniha byla založena v roce 1636 pravděpodobně na popud uherskobrodské rady: „abyšte jistý kopiář toho, co ku právu vyššímu v takových i jiných věcech píšete, sobě zanechávali a podle něho postupovali“ (Verbík 1971: 10). Na vyšším právu v Uherském

Brodě nicméně hrdelní soud v Bojkovicích zůstával závislý, což se projevuje i na struktuře knihy, neboť vedle zmíněných vyznání, zápisů a ortelů obsahuje i velké množství přepsané korespondence, kterou si mezi sebou tyto dva soudy vyměnily. Jde o papírový kodex o velikosti 31,0 × 20,5 cm, jehož obsahem je 151 listů se zápisy z let 1630–1721. Zajímavostí knihy je, že zápisy nejsou řazeny chronologicky, ale do tematických oddílů, jejichž výčet lze vidět na titulním listu, dále jsou v knize pojmenovány takto: „O čarodějnictví“ (fol. 1r) „O vraždách a mordích“ (fol. 16r), „O trestání cizoložníků a smilníků“ (fol. 31r), „O trestání pro všelijakou krádež, tolikéž i na ty, jenž zloděje přechovávají a v domích svých fedrují“ (fol. 60r), „O pokutách těch, kteříž včelám škodí“ (fol. 86r), „O přechovávání a folkování škůdců lidských“ (fol. 96r), „O pokutách všelijakého zrádovstva“ (fol. 106r). Některé oddíly postrádají obsah a zároveň byly některé zápisy připsány do jiných kapitol, pokud v daném oddílu nebylo místo, na což se pak v knize odkazuje, např. v části o čarodějnicích čteme toto: „Ostatní psaní přínaležející k akci provedeného mordu od Mikulaše Vaňáčka z Klobouk a Jíry Noska z Divinic nad Martinem Nedvědem jinak Holubcem, poněvadž se při titulu o mordích na listu 30. níže kde psati nemělo“ (fol. 8r).

Přestože na celé knize se podílelo celkem šest písařů, na námi analyzovaných zápisech se vystřídali písaři dva. Valná většina zápisů pochází od písaře Tobiáše Klaudiána, který knihu založil v roce 1636 a začal do ní prepisovat případy od roku 1630, v textu dále jej označujeme jako písař A. Druhým písařem byl bojkovický školní rektor Daniel Vrzalík (dále písař B), který se stal písařem v roce 1663 a byl jím do roku 1676. Od každého písaře jsme excerpovali 10 folií, tedy přibližně 50 normostran.

3.2 METODA

V naší studii navazujeme na již zmíněnou práci Andrlové Fidlerové – Dittmanna – Steffal Vladimírové (2010) v případě výzkumu substantiv a na bádání Andrlové Fidlerové (2013) při výzkumu adjektiv. Psaní majuskulí u substantiv a adjektiv je proto hodnoceno pouze na

základě kritéria lexikálního a sémantického; vynecháváme hledisko textové a syntaktické.

Jednotlivé doklady substantiv a adjektiv jsme roztrídili do sémantických kategorií vypracovaných Bergmannem a jeho kolektivem (Bergmann et al. 1998) a přizpůsobili našemu materiálu. Ne všechny skupiny, které užívají Andrlová Fidlerová – Dittmann – Steffal Vladimírová (2010) a Andrlová Fidlerová (2013), jsme v *Krevní knize* zachytili. Uvádíme tedy seznam kategorií, jež jsme v tomto příspěvku využili (v závorkách jsou uvedeny pomocné vyšší kategorie, tj. kategorie, jež přímo obsazovány nebyly, dále uvádíme příklady z našeho materiálu).⁽¹⁾ Jsme si vědomi, že řazení dokladů do jednotlivých kategorií nemusí být jediné možné.

TŘÍDĚNÍ SUBSTANTIV A ADJEKTIV DO KATEGORIÍ

S – substantiva

(SV – vlastní jména)

- SVP – jména osobní (*Kateřina, Shánělka*)
- SVG – jména geograficko-politická a geograficko-topografická (*Luhačovice, Pitín*)
- SVI – jména institucí, církví, spolků apod. (řád sv. Františka)
- SVA – apelativa blízká vlastním (*neděle*)⁽²⁾

(SA – apelativa)

- SAS – nomina sacra (*Bůh, svatost*)
- (SAP – označení osob)
 - SAPT – označení titulů a postavení (*rychtář, hrabě*)
 - SAPP – ostatní označení osob (*nebožtík, soused*)
 - SAK – ostatní konkréta (*pes, mlejn*)
 - SAA – abstrakta (*poctivost, čas*)
 - SAF – cizí apelativa (*intent, examen*)

1 Zkratky kategorií přebíráme v zájmu zachování kontinuity odborné literatury z Andrlová Fidlerová – Dittmann – Steffal Vladimírová (2010) a Andrlová Fidlerová (2013).

2 Při třídění se opíráme o studii Andrlová Fidlerová – Dittmann – Steffal Vladimírová (2010).

A – adjektiva

- AS – nomina sacra (*svatými, Božskými*)
- (ARV – adjektiva odvozená od proprií, tj. antroponym a toponym, nebo od označení národů)
 - ARVV – přivlastňovací odvozená od vlastních jmen osobních (*Ouředníčková, Kukušková*)
 - ARVG – odvozená od názvů geograficko-politických a geograficko-topografických (*bojkovský, Uherský*)
- (ARP – adjektiva odvozená od označení osob)
 - ARPT – odvozená od označení titulů a postavení (*rychtářský, poddaný*)
 - ARPP – ostatní odvozená od označení osob (*otcovský, ženský*)
- (ARS – adjektiva odvozená od ostatních substantiv nebo složeniny s první částí substantivního původu)
 - ARSK – odvozená od konkrét (*psí, kravský*)
 - ARSA – odvozená od abstrakt (*popravní, právní*)
- AA – ostatní adjektiva (*vyšší, patrný*)
- AX – pseudoadjektiva (adjektiva substantivizovaná nebo užitá jako syntaktická substantiva)
- AF – cizí adjektiva (*inkludovaný*)

Ke třídění a užití metodě pak uvádíme tato upřesnění:

1) Oproti článku Andrlové Fidlerové – Dittmanna – Steffal Vladimírové (2010), Andrlové Fidlerové (2013) a Timofejeva (2016) jsme do excerptu zařadili i ta slova, jež byla psána dohromady s předložkou. Učinili jsme tak ze dvou důvodů. Předně proto, že rukopisný materiál je oproti tiskům specifický nestejně velkými mezerami a na mnoha místech je tak těžké rozhodnout, zda se už jedná o mezeru, nebo ne. Za druhé vycházíme ze zjištění Nývltové, která porovnávala výsledky, do nichž takové případy zahrnuté nebyly, s těmi, kde se s celky počítá, a zjistila, že se závěry nijak výrazně nelišily (Nývltová 2014: 67). S takovými grafickými celky jsme pak nakládali takto: případy typu

smužem hodnotíme jako substantivum psané s minuskulí, *sMužem* – substantivum psané s majuskulí.

2) V úvahu bereme všechna substantiva a adjektiva, u nichž není velké písmeno podmíněno syntakticky, tj. pokud nestojí na začátku nadpisu, odstavce, po tečce.⁽³⁾

3) Při třídění do jednotlivých kategorií vycházíme z každého jednotlivého užití substantiva (např. *udělujeme Milost a Jeho Milost* – v prvním případě hodnotíme jako abstraktum, ve druhém jako označení titulů a postavení).

4) Každý výskyt je započítán pouze do jedné kategorie, výjimkou jsou cizí slova, jež jsou zařazena jak do kolonky cizí, tak do příslušné kategorie (označení titulu, abstraktum, konkrétum aj.; srov. Andrlová Fidlerová – Dittmann – Steffal Vladimírová 2010: 295).

5) Z excerpce byla vyřazena slova začínající písmenem *d*, neboť u této litery je až na některé výjimky těžké rozeznat, zda se jedná o majuskuli, či minuskuli.

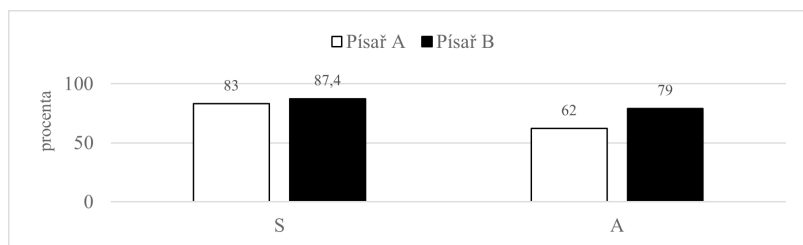
4 VYBRANÉ VÝSLEDKY

Z textu bylo excerpováno celkem 4183 substantiv a adjektiv. Velké písmeno se objevilo v 3417 dokladech, tedy v 82 %. V rámci substantiv (celkem 3052 dokladů) byla majuskule zapsána v 85 % (celkem 2609 dokladů), u adjektiv (1131 výskytů) je zastoupena v menší míře, tedy v 71 % (808 dokladů). Jak jsme již zmínili, na námi excerpovaném textu se podíleli dva písaři. Srovnání užívání majuskulí mezi nimi ukazuje graf 1. Vidíme, že jak v rámci substantiv, tak adjektiv zapisuje majuskuli častěji písař B, v rámci substantiv je to o 4,4 % bodu více, u adjektiv je rozdíl markantnější: písař A zapisuje majuskuli v 62 % případů, kdežto písař B v 79 %. Při ověření našich dat χ^2 -testem⁽⁴⁾ vykazují hodnoty na hladině významnosti 0,5 statisticky signifikantní rozdíly. Protože však na výsledky bude mít jistě

3 Interpunkce je v rukopise značena tečkami, odstavce buď novým řádkem, nebo spací.

4 K výpočtům užíváme online statistické kalkulačky *Social Science Statistics*, dostupné z: <https://www.socscistatistics.com/>.

vliv vysoký podíl zápisu majuskulí u proprií a od nich odvozených adjektiv, budeme se níže zabývat jednotlivými kategoriemi, které jsme popsali výše.

Graf 1: Celkové procentuální zastoupení majuskulí u substantiv (S) i adjektiv (A)

4.1 SUBSTANTIVA

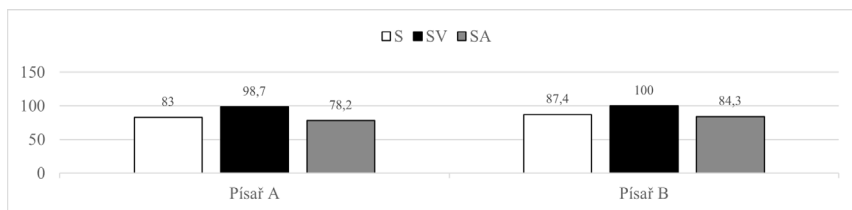
V následující tabulce je uveden celkový počet substantiv u jednotlivých písařů, uvádíme počet výskytů s majuskulí i minuskulí. Vidíme, že ve všech kategoriích převládá zápis s velkým písmenem. Protože jsou jednotlivé kategorie zastoupeny značně rozdílnými počty dokladů, ověřujeme naše hypotézy pomocí online statistických testů. Zvažujeme tak všechny kategorie kromě SVI, zastoupené jedním dokladem.

		SVP	SVG	SVI	SVA	SAS	SAPT	SAPP	SAK	SAA	SAF
Písař A	malá	3	1	–	0	0	4	19	49	148	0
	velká	220	79	–	5	35	60	135	242	303	12
Písař B	malá	0	0	0	0	0	7	9	76	126	1
	velká	211	118	1	11	29	123	365	296	324	40

Tabulka 1 Absolutní počty dokladů substantiv v jednotlivých kategoriích

Nejdříve srovnáme propria a apelativa. Na následujícím grafu je uveden celkový podíl majuskulí u substantiv (S), u vlastních jmen (SV) a apelativ (SA). Vidíme, že zatímco u proprií jsou u písařů hodnoty zcela nebo téměř stoprocentní, u apelativ jsou tyto hodnoty mnohem nižší, u písaře A o 20 % bodů, u písaře B o 16 % bodů. Při

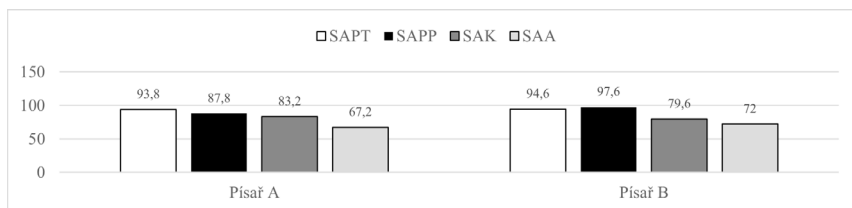
porovnání hodnot SV a SA Fisherovým testem vykazují počty na hladině významnosti 0,05 u obou písarů statisticky signifikantní rozdíly, tedy že majuskule jsou statisticky významně častěji zapisovány u proprií než u apelativ.

Graf 2: Procentuální zastoupení majuskulí u všech substantiv, vlastních jmen a apelativ

Lze říci, že v případě apelativ byl u obou písarů již ustálen úzus záznamu těchto slov s majuskulí. Typově mají k těmto slovům blízko i substantiva vyjadřující náboženskou úctu. V tabulce 1 vidíme, že v tomto případě jsou hodnoty u obou písarů stoprocentní. Nicméně pro tuto kategorii máme doloženo jen omezené množství lemmat, u písáře A jde o lexémy jako *Bůh*, *Tělo* (Boží), *Svatost*, *Svátost*, u písáře B jde pouze o lemmata *Bůh* a *Nanebe vzití* (s majuskulemi takto: *NaNebe vzití*).

Jako nejzajímavější se nám může jevit oblast substantiv, u nichž se dnes majuskule nepíší a ani tehdejšími gramatikami nebyly doporučovány, tedy u apelativních substantiv. Procentuální zastoupení velkých písmen u označení titulů (SAPT), osob (SAPP), konkrét (SAK) a abstrakt (SAA) lze vidět v následujícím grafu.

Graf 3: Procentuální zastoupení majuskulí u označení titulů a postavení, označení osob, ostatních konkrét a abstrakt

Vidíme, že u všech těchto kategorií u obou písarů převládá zápis s majuskulí. Nejvyšších hodnot dosahují kategorie vztahující se k osobám, tedy SAPT a SAPP, u písáře B jsou obě hodnoty nad 90 %. Nejméně majuskulí užívají oba písari při zápisu abstrakt, u obou je rozdíl mezi hodnotami u konkrét a abstrakt asi 6 % bodů.

Rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi u obou písarů jsme ověřili statistickými testy.⁽⁵⁾ Vzhledem k tomu, že jsme prováděli více než dva testy, upravili jsme hladinu významnosti pomocí korekce Benjaminiho a Hochberga (srov. Benjamini – Hochberg 1995), abychom snížili riziko chyby I. druhu (Volín 2007: 132–133). Celkem jsme provedli 10 testů a pro každý test jsme stanovili vlastní hodnotu významnosti, a to podle pořadí p-hodnoty testu. U písáře A se tak jako statisticky významné ukázaly rozdíly mezi lexémy, jež jsme zařadili do kategorií SAPT a SAA, SAPP a SAA a SAK a SAA, nikoliv mezi SAPT a SAPP, SAPT a SAK a SAPP a SAK. U písáře B se pak jako statisticky významné ukázaly rozdíly mezi všemi kombinacemi kategorií kromě SAPT a SAPP.

Můžeme tedy konstatovat, že jak písář A, tak písář B zapisují u označení osob majuskule nezávisle na tom, zda jde o označení titulu nebo postavení či jiné pojmenování, zároveň u těchto skupin zapisují majuskulí statisticky signifikantně častěji než u konkrét a abstrakt. U písáře A pak také není rozdíl mezi konkrétními substantivy (SAPT, SAPP a SAK), ale je rozdíl mezi konkréty a abstrakty. U písáře B tomu je jinak, neboť zde není rozdíl pouze při označování substantiv vázajících se k osobám, všechny ostatní kategorie se pak mírou liší.

4.2 ADJEKTIVA

Celkové počty adjektiv v jednotlivých kategoriích ukazuje následující tabulka. Nejvíce zastoupena je kategorie adjektiv odvozených od abstrakt (ARSA) a ostatních adjektiv (AA). Pseudoadjektiva (AX) či cizí

5 U písáře B jsme použili pouze χ^2 -test, u písáře A jsme vedle tohoto testu použili i Fisherův test, a to na kombinace SAPT + SAPP, SAPT + SAK, SAPT + SAA, neboť v kategorii SAPT byla jedna z hodnot nižší než číslo 5.

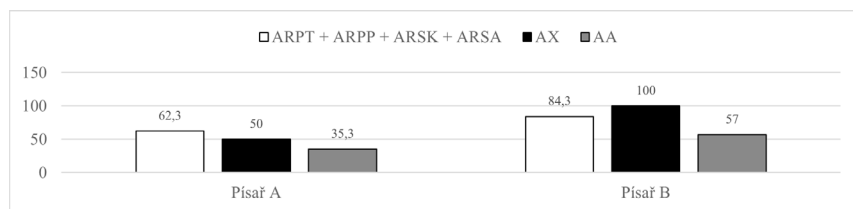
adjektiva (AF) máme doložena pouze v omezeném množství. Tyto rozdíly budeme dále vyrovnávat ověřováním statistickými testy.

		AS	ARVV	ARVG	ARPT	ARPP	ARSK	ARSA	AA	AX	AF
Písař A	malé	0	0	0	2	8	1	46	131	1	2
	velké	43	58	41	6	19	11	58	72	1	2
Písař B	malé	0	0	0	0	1	1	38	92	0	0
	velké	16	74	64	14	20	9	171	122	1	6

Tabulka 2: Počty dokladů adjektiv v jednotlivých kategoriích

Co se týče adjektiv odvozených od vlastních jmen (ARVV a ARVG), zapisují oba písaři výhradně majuskuli. Pouze majuskule se objevuje u obou písařů také u adjektiv odvozených od posvátných jmen (AS). U písaře A to jsou lemmata jako *Boží*, *svatý*, *pobožný*, u písaře B pak *Boží*, *božský*, *svatý*. Jde tedy o poměrně chudý vzorek co do počtu různých lemmat.

Podle Andrlové Fidlerové (2013) jsou další skupinou, jež se vyznačuje vyšším užíváním majuskule, adjektiva odvozená od apelativ. Podle vzoru Andrlové Fidlerové (2013) jsme tato adjektiva (tj. adjektiva odvozená od označení titulů ARPT, osob ARPP, konkrét ARSK a abstrakt ARSA) srovnali s adjektivy užitými jako syntaktická substantiva (AX) a ostatními adjektivy (AA). U každého písaře jsme opět rozdíly porovnali statistickými testy. Pro každého písaře jsme provedli tři testy a hladinu významnosti opět upravili pomocí korekce Benjaminiho a Hochberga (srov. Benjamini – Hochberg 1995). U obou písařů se jako statisticky významné ukázaly rozdíly pouze mezi skupinou adjektiv odvozených od apelativ a ostatními adjektivy (AA). Zde však musíme vzít v potaz, že skupina adjektiv užitých jako syntaktická substantiva byla zastoupena velmi málo: u písaře A dvěma doklady, u písaře B pouze jedním.

Graf 4: Procentuální zastoupení majuskulí u adjektiv odvozených od substantiv, u adjektiv užitých jako syntaktická substantiva a u ostatních adjektiv

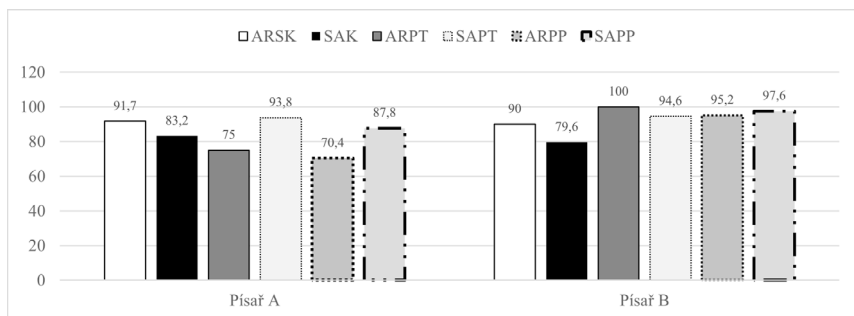
V následujícím grafu srovnáváme užití velkého písmena u adjektiv, jež jsou odvozena od substantiv apelativ, a u samotných substantiv apelativ. Vidíme, že zatímco u písaře B jsou obě kategorie zastoupeny stejně, a tedy že zapisuje u substantiv apelativ majuskuli ve stejné míře jako u adjektiv od nich odvozených, u písaře A už tomu tak není, neboť u něj se hodnoty liší přibližně o 26 % bodů. Při ověření výsledků χ^2 -testem se hodnoty na hladině významnosti 0,05 ukazují jako statisticky signifikantní. Lze tedy říci, že písař A užívá u substantiv apelativ majuskuli častěji než u adjektiv od nich odvozených, nikoliv písař B, jenž užívá velké písmeno nezávisle na tom, zda jde o substantivum apelativum, či o adjektivum od něj odvozené.

Graf 5: Porovnání procentuálního zastoupení majuskulí u adjektiv odvozených od substantiv se zastoupením majuskulí u substantiv apelativ

Nakonec provedeme jemnější porovnání mezi substantivy a adjektivy, a to mezi hodnotami u adjektiv odvozených od apelativ konkrétně s jejich výskytem u příslušné kategorie substantiv samostatných, které je vidět v následujícím grafu. Jak jsme zmínili výše, pouze písař A uží-

vá majuskuli v závislosti na slovním druhu. Zapisuje častěji majuskuli u substantiv než u jejich adjektivních protějšků, jedinou výjimku zde tvoří konkréta. Nicméně při ověření jednotlivých rozdílů statistickými testy se na hladině významnosti 0,05 jako statisticky významné ukazují rozdíly pouze mezi adjektivy odvozenými od označení osob (ARPT) a substantivy označujícími osoby. Pouze v tomto případě tak lze konstatovat, že v této kategorii zapisuje písař častěji majuskuli u adjektiva než u substantiva. U písaře B lze pozorovat, že oproti písaři A užívá častěji majuskuli u adjektiv než u substantiv, neboť pouze v rámci kategorie označení osob (ARPP a SAPP) se majuskule vyskytuje častěji u substantiv. Při ověření statistickými testy se však žádné hodnoty neukazují na hladině významnosti 0,05 jako statisticky signifikantní, a tak nelze z tohoto srovnání vyvodit žádné závěry a potvrzuje se předchozí tvrzení, že písař B užívá majuskuli nezávisle na slovním druhu.

Graf 6: Porovnání procentuálního zastoupení majuskulí u adjektiv odvozených od konkrét, titulů i postavení a od označení osob se zastoupením majuskulí u substantiv konkrét, substantiv označujících titul/postavení a dalších označení osob

4.3 SROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU STAVU DISTRIBUCE MAJUSKULÍ V RUKOPISNÉ PRODUKCI

Nakonec provedeme srovnání s rukopisy, které ve své disertační práci analyzoval D. Timofejev (2018), jsme si však vědomi, že je mezi těmito prameny značný časový rozdíl.

V první tabulce je srovnání v rámci jednotlivých kategorií substantiv. Vidíme, že bojkovická krevní kniha patří mezi prameny, v nichž

je vyšší výskyt velkých písmen. Zajímavé je především užívání majuskulí u apelativ. Například v rámci substantiv označujících osobu (SAPP) je hodnota ve smolné knize druhá nejvyšší (94,67 %), třetí nejvyšší je pak u substantiv konkrét (81,1 %) a abstrakt (69,6 %).

pramen ⁽⁶⁾	rok	SVP	SVG	SVB	SVI	SAS	SAPT	SAPP	SAK	SAA	SAF
KrevBoj	1630–75	99,3	99,4	–	100	100	94,3	94,67	81,1	69,6	98
Šolc	1726–cca 1850	100	96,5	77,6	100	90,5	100	74,5	60,2	54,4	94,2
Kegl	1748–53	98,1	94,6	84,2	73,5	90,0	97,2	95,4	64,8	61,4	90,4
Štěp	1769–96	49,1	20,0	1,1	58,8	39,1	54,6	45,9	28,6	32,1	57,7
Vav	1770–1816	100	97,6	60,5	85,7	95,2	100	75,9	96,1	85,7	97,4
Jíl	1783–93	92,8	88,9	63,2	100	100	83,3	84,6	42,6	66,7	90,0
Drem	1787–1809	85,9	100	69,2	70,0	96,3	87,8	74,1	69,9	58,2	86,5
Prein	1801–1834	97,7	98,0	92,3	100	100	97,4	87,5	96,2	75,0	91,6

Tabulka 3: Procentuální zastoupení majuskulí u substantiv v jednotlivých kategoriích v bojkovické smolné knize ve srovnání s rukopisnou produkcí „dlouhého“ 18. století

6 Údaje převzaty od Timofejeva (2018: 88 a 90); vysvětlivky ke zkratkám **SVB** = jména staveb. **Šolc** = ŠOLC, František (b. d., 1726 – s. XVIII. med.): *Niektere Památky Které se od leta 1726 Zbiehly ařtaly Zde tuto Kratičczce Na Budauczy Památku Zaznamenam*. Městské muzeum a knihovna Čáslav, inv. č. MLP/1667. **Kegl** = KEGLER, Vojtěch (b. d., cca 1748–1753): *I. Pamietni niektere na Horach Kuttinach zbíehle od Wogtiecha Keglara jefpane; II. Varia Notata Regiae & Montanae Vrbis Kuttnerbergenfis pro memoria conscripta & ex varijs memorabilibus Selecta ab Adalberto Kegl; III. Continuatio Variorum Notatorum Regiae Montanae & Liberae Vrbis Kuttnerbergae conscripta ab Adalberto Kegl. 1748. 49. 50. 51. 52. 53*. Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Kutná Hora, bez signatury. **Štěp** = ŠTĚPÁN, Antonín (b. d., cca 1769–1796): *Paměti*. Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv v Pelhřimově, Sběrka literárních rukopisů, rukopis č. 92. **Vav** = VAVÁK, František Jan (b. d., 1770–1816): *I. Frantiřka G. Wawáka, we Wřy Mjlcicřch, Prwnj diřl Spisřu Pamětnijch. Od Roku 1770. do R: 1783; II. Frantiřka Jána Wawáka w Mjlcicřch, Druhř diřl Spisřu Paměti. od Roku 1783. do Roku 1790; III. Frantiřka Jána Wawáka, we Wřy Mjlcicřch, Třeti diřl Spisřu Pamětnijch. Od Roku 1790. do Roku 1801; IV. Paměti Frantiřka Jana Vaváka, 4. diřl; V. Pátř diřl se jmenuje Křilha: Roz-LICznICH PaMětiř Pro Přátele, I pro Děti / Co ře dřege za dnuw naffich, Wěžeř to w Budaucřch Čřafřch; VI. Paměti Frantiřka Jana Vaváka, 6. diřl; VII. Frantiřka Jána Wawáka w Milčicřch = Na Panřtwi C: K: Kom: Podiebradřkem. Sedmř diřl Spisřu Pamětnijch. Knihovna Národního muzea, sign. I E 1. **Jíl** = JÍLEK, Vojtěch (b. d., cca 1783–1793): *Kniha Pamětnij: Totiřřto zapřanj wřřfeligakich Wři které ře nekdy řtaly*. Státní oblastní archiv v Litoměřicřch – Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicřch, Archiv města Roudnice nad Labem, kronika č. 184 –*

V následující tabulce je srovnání s adjektivy. Zde Timofejev sice neuvádí procento adjektiv odvozených od osob, ale pouze od titulů (ARPT), v tomto případě je v krevní knize hodnota druhá nejmenší (kromě Keglera je u všech stoprocentní). U tohoto slovního druhu je zajímavé především užívání majuskulí u adjektiv odvozených od abstrakt a ostatních adjektiv, které je podle Timofejeva u „většiny autorů téměř o polovinu nižší než u adjektiv z výše rozebíraných kategorií“ (Timofejev 2018: 90). Autor zde má na mysli zápis u adjektiv odvozených od proprií a adjektiv odvozených od substantiv vázajících se k označením osob a konkrét. V krevní knize je u adjektiv odvozených od abstrakt hodnota druhá nejvyšší (73,2 %), vyšší zastoupení u Vaváka lze vysvětlit jeho vyšším užíváním ve všech kategoriích, poměrně vysoké zastoupení ve srovnání s dalšími rukopisy lze pak vidět i v rámci ostatních adjektiv (AA), kde je hodnota třetí nejvyšší (46,5 %, opět pouze Vavák má nadpoloviční hodnotu).

pramen	rok	AS	ARVG	ARPT	ARSK	ARSA	AA
KrevBoj	1630–75	100	100	90,9	90,9	73,2	46,5
Šolc	1726–cca 1850	76,4	92,1	100	77,8	49,5	49,0
Kegl	1748–53	100	83,3	92,3	76,5	38,7	42,4
Štěp	1769–96	52,0	0	100	0	29,7	20,1
Vav	1770–1816	100	99,7	100	95,0	89,9	76,7
Jíl	1783–93	93,3	100	100	85,1	0	15,4
Drem	1787–1809	91,0	77,8	86,7	87,5	50,0	16,7
Prein	1801–1834	100	100	100	90,2	51,2	31,4

Tabulka 4: Procentuální zastoupení majuskulí u adjektiv v jednotlivých kategoriích v bojkovické smolné knize ve srovnání s rukopisnou produkcí „dlouhého“ 18. století

Kniha památní (1685) 1699–1899. **Drem** = DREMSA, Filip Ignác (b. d., cca 1787–1809): *Knižka Pamietni Wypřana Jkrze Philippa Jgnatia Dremsu toho Cziasfu w Kra: Mnieſtie Pelhržimowie thurnera dne 11 Juli Anno 1787*. Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv v Pelhřimově, Sběrka literárních rukopisů, rukopis č. 93. **Prein** = PREINHELTER, Václav (b. d., cca 1801–1834): *Novostrážská kronika*. Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Rakovník, Preinelter Václav – osobní fond, kart. č. 1, bez signatury.

ZÁVĚR A DISKUSE

Předložený příspěvek se zabývá užíváním majuskulí dvěma písaři v rukopise *Krevní knihy městečka Bojkovic*, jejichž záznamy pocházejí ze třicátých až sedmdesátých let 17. století. Podnětem k našemu výzkumu je skutečnost, že tomuto fenoménu v rukopisné produkci bylo dosud věnováno jen velmi málo pozornosti.

Ukázalo se, že v rámci substantiv oba písaři uplatňovali spíše přístup založený na slovnědruhovém principu, neboť procentuální zastoupení ve všech kategoriích je vysoké (nejmenší hodnota je u písaře A při zápisu substantiv abstrakt 67,2 %). Nicméně lze pozorovat, že v této době již byl ustálen úzus užívání majuskule u vlastních jmen, neboť zde jsou hodnoty téměř či zcela stoprocentní. Výhradní užívání majuskule se také objevilo u substantiv vyjadřujících náboženskou úctu. Lze také pozorovat, že i když najdeme velké písmeno u konkrétního abstraktu v nadpolovičních případech, užívá se jej méně často než u substantiv, jež se vztahují k označením osob (tituly či postavení a další označení osob). Ověřuje se tak tvrzení Timofejeva (2016).

U adjektiv se ukázalo, že jsou psána s majuskulí méně často než substantiva, což pozorovala v biblických tiscích i Andrlová Fidlerová (2013). Adjektiva odvozená od proprií, stejně tak odvozená od substantiv označujících posvátné entity, byla v našem materiálu psána pouze s majuskulí (nenašli jsme doklad na zápis s minuskulí) a toto opět navazuje na pozorování Andrlové Fidlerové (2013). V rámci adjektiv odvozených od substantiv apelativ se však projevy rozdílů mezi oběma písaři, neboť se ukázalo, že zatímco písař A zapisuje majuskulí častěji u substantiva než u adjektiva od něj odvozeného (například substantiva konkrétní vs. adjektiva od nich odvozená), u písaře B se toto pozorování nepotvrdilo. V tiscích zkoumaných Andrlovou Fidlerovou tendence pozorovaná u písaře A převládala.

Náš příspěvek reflektoval pouze úzus dvou písařů, kteří pořizovali zápisy do jedné knihy, lze tak spíše mluvit o dvou individuálních přístupech k zápisu majuskulí. Zároveň jsme se soustředili pouze na substantiva a adjektiva, u nichž se majuskule objevuje nejčastěji.

Velké písmeno se však v knize objevuje i u dalších slovních druhů, například sloves (na fol. 47v: „w Podezřelost Vpadli“, „k odpovědi Netagjcz“),⁽⁷⁾ bylo by proto zajímavé prozkoumat i tyto další slovní druhy, neboť ty dosud kvantitativním sémantickým přístupem analyzovány nebyly. K tomu by však byl třeba rozsáhlejší vzorek, neboť u sloves se majuskule objevuje zřídka. Vzhledem k rozsahu příspěvku jsme se nevěnovali možnému vlivu kontaktních jazyků, tedy němčiny a slovenštiny, který by si zasloužil samostatnou pozornost a vyžadoval by jinak koncipovanou materiálovou bázi zahrnující poznatky z těchto jazyků. Jsme si vědomi, že se jedná o analýzu úryvků specifického textu, tedy nelze výsledky generalizovat, domníváme se však, že poslouží dalšímu bádání.

Mgr. Jitka Filipová

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Dolní Bory 240, 594 61 Bory

e-mail: j.filipova@ujc.cas.cz

7 Transliteraci zde využíváme za účelem zachycení majuskulí.

PRAMENY

Krevní kniha městečka Bojkovic. Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Archiv města Bojkovic, inventární číslo 16, kart. č. 8

VERBÍK, Antonín (ed.)

1971 *Krevní kniha městečka Bojkovic* (Uherské Hradiště: Slovácké muzeum)

LITERATURA

ANDRLOVÁ FIDLEROVÁ, Alena – DITTMANN, Robert – STEFFAL VLADIMÍROVÁ, Veronika

2010 „Užívání velkých písmen v českých tištěných Biblich raného novověku“; in Michaela Čornejová – Lucie Rychnovská – Jana Zemanová (eds.): *Dějiny českého pravopisu (do r. 1902). Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dějiny českého pravopisu (do r. 1902) 23.–25. září 2010, Brno, Česká republika* (Brno: Host/Masarykova Univerzita), s. 285–308

ANDRLOVÁ FIDLEROVÁ, Alena

2013 „Uplatnění lexikálního principu v užívání velkých písmen v českých tištěných biblich raného novověku“; *Historie – Otázky – Problémy* 5, č. 2, s. 159–174

BENEDIKT Z NUDOŽER, Vavřinec

1999 *Grammaticae Bohemicae, ad leges naturalis methodi conformatae, et notis numerique illustratae ac distinctae, libri duo*; ed. Nancy Susan Smith (Ostrava: Tilia)

BENJAMINI, Yoav – HOCHBERG, Yosef

1995 „Controlling the False Discovery Rate: A Practical and Powerful Approach to Multiple Testing“; *Journal of the Royal Statistical Society* 57, č. 1, s. 289–300

BERGMANN, Rolf – EWALD, Petra – FÖRTSCH, Jutta – GÖTZ, Ursula – NERIUS, Dieter – RUF, Birgit – TIPPE, Reinhold

1998 *Die Entwicklung der Großschreibung im Deutschen von 1500 bis 1700* (Heidelberg: Winter)

BLAHOSLAV, Jan

1991 *Gramatika česká Jana Blahoslava*; eds. Mirek Čejka – Dušan Šlosar – Jana Nechutová (Brno: Masarykova univerzita v Brně)

DITTMANN, Robert

2019 „Protetické v ve Smolné knize velkóbitešské (1556–1636)“; *Listy filologické* 142, č. 3–4, s. 369–406

FILIPOVÁ, Jitka

2020 *Diftongizace ý > ej v moravských smolných knihách*; diplomová práce (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy)

KAMIŠ, Adolf

1959 „K rozsahu protetického v v 16. století“; In *Slavica Pragensia* 1, s. 87–91

KONSTANC, Jiří

1667 *Lima linguae Bohemicae, to jest Brus jazyka českého neb Spis o poopravení a naostření řeči české, vydaný k líbosti milovníkův čistoty a dokonalosti češtiny i k užitku a nevyhnutelné potřebě impressorův a písařův českých* (Praha); www.vokabular.ujc.cas.cz, <http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/mluvnice/digitalni-kopie-detail/KonsLima1667> [přístup 31. 5. 2022]

NÝVLTOVÁ, Martina

2014 *Psaní velkých písmen v samostatně vydaných českých Nových zákonech 15. a 16. století*; bakalářská práce (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy)

OPTÁT, Beneš – GZEL, Petr

1535 *Isagogicon, jenž jest první uvedení každému počínajícímu se učit, a to ku poznání dvojího, každému velmi potřebného umění: ortografii předkem, kdež se ukazuje české řeči pravé a mírné psaní i čtení, jak kdo má řádně psáti i čísti; arithmetiky potom, kdež se oznamuje umění mírného a snadného počítání, jak kdo všeliké počty mírně a snadně má činiti* (Náměšť nad Oslavou); www.vokabular.ujc.cas.cz, <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/mluvnice/digitalni-kopie-detail/OptatIsag1535> [přístup 31. 5. 2022]

OPTÁT, Beneš – GZEL, Petr – PHILOMATHES, Václav

2019 *Gramatika česká (1533)*; ed. Ondřej Koupil (Praha: Akropolis)

PHILONOMUS, Matouš

2003 *Grammatica Bohemica = Gramatika česká; Knížka slov českých vyložených*; ed. Ondřej Koupil (Praha: Koniasch Latin Press)

ŠTAJER, Matěj Václav

1668 *Výborně dobrý způsob, jak se má dobře po česku psáti neb tisknouti, vytažený z České biblí, která na několik dílů rozdělena a vejklady po krajích položenými vysvětlena byvši, mezi nekatolickými jest u veliké vážnosti, ale pro kacířské bludy od katolíků ani čísti, ani chovati se nemá. Nicméně poněvadž (podle všech zdání) nad jiné české knihy vlastněji, pěkněji a pilněji vytištěna byla, způsob jejího písma nemůže se než nad míru chváliti – a ten tuto se vykládá a hoden jest, aby všickni školní mistrové poručili svým učedníkům jej míti, bedlivě čísti a podle něho psáti se učiti* (Praha / Staré Město pražské); www.vokabular.ujc.cas.cz, <http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/mluvnice/digitalni-kopie-detail/StajerZpusob1668> [přístup 31. 5. 2022]

TIMOFEJEV, Dmitrij

2016 „Užívání majuskulí v českých rukopisech z konce 18. a počátku 19. století: systém, nebo chaos?“, in Mięczyński Balowski (ed.): *Bohemica Posnaniensia*, fasc. 14. *Chaos i ład w języku i w literaturze czeskiej* (Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut filologii słowiańskiej), s. 289–303

2018 *Jazyk českých knih historiografických zápisků „dlouhého“ 18. století*; disertační práce (Praha: Univerzita Karlova)

2022 „(Re)ediční praxe Daniela Adama z Veleslavína: Kronika o založení Země české a prvních obyvatelích její Martina Kuthena ze Šprinsberka“, *Naše řeč* 105, č. 2, s. 59–77

VOLÍN, Jan

2007 *Statistické metody ve fonetickém výzkumu* (Praha: EPOCH)